

ոհեւ շնչոտ արդիւնք են, այդ ուրանալ անհնար է անոր, որ առիթ ունեցած է մանաւանդ լօռու եւ Գանձակի շրջակայքի գիւղացոց խօսակցութիւնը լսել: Մենք որ առիթ ունեցած ենք լսել այդ գաւառականներն, չենք տարակուսիր հոն ուժի շնչոտ գոյտութեան. եւ հաւանական կը տեսնենք մինչեւ անգամ երաժշտական շնչոտի նշխարներ հոն պրպտելու որչափ մեր պատանեկութեան օրերէն քաղուած յուշերուն վտաճիլ կարելի է: Միայն երաշխաւորել դժուարին է թէ արգիծք անկախ ո՛ր եւ է ազդեցութենէ մնացած է այս երեւոյթը նոյն գաւառաբարբառին մէջ՝ թէ օտար ազդեցութեան արդիւնք է: Մեզի շատ հաւանական կ'երեւայ որ թաթարերէնի ազդեցութիւն ըլլայ: Եւ յիշատի երկու թաթարներու քիչ մը բարձր խօսակցութեան մէջ, օտար մը ամբողջական կը նշմարէ, ձայներու ելուէջին ժամանակ երկարում մը, մերթ բարձր եւ մերթ ցած խազերով, բառերու շնչոտի համաձայն. այնպէս որ խօսակցութիւնը միօրինակ եղանակ մ'ունի: Ճիշդ այսպէս է Ուրուսեացոց, Ուզուլարացոց Գեօրաւեացոց նաեւ Յիֆլիսի շրջակայից եւ այն խաւերուն խօսակցութիւնները, ուր թաթար ազդեցութիւնը կարգադրէն մոտ ցտած է: Առաջ այսպիսի ենթադրութեան անմեկն կը մնան սփռած եւ սփռած ձեւերը, եւ ճիշդ այս ձեւերը յիշեալ շրջաններուն մէջ տեղի ունին: Աստուծոյ, աստուծոյ խորհրդով ժողովրդական կրօնատման, սղոմաներ, են: Գոյախտաբար այն գաւառականներու մասին ձայնագրական ուսումնասիրութիւնները ցանցառ են: Բարձրակի ք որ այս կարգի ուսումնասիրութեանց ժամանակ՝ հնչմանց եւ արտասանութեանց եււ կարեւորութիւն տրուի:

Հ. Ա. ՄԻՆՏԻՍՏԵԱՆ

ՍՍՏԵՆԱՐՕՍԱԿԱՆ

ԺԻՍՏԻՆ (քերթումներ. Միսաց Մեծաբնից — Արամ Մետոնեանի յառաջարկով: Գ. Պոլիս. Գրատուն Ջարդաղեան Եղարթ. 1907. 84 ԺԱ + 66 էջ:

Միտուն Կործնի, Խառն գիւ շատ յարմար անուն մըն է Խիւանանը, որ Կալիւ երիտասարդ բանաստեղծին գաղափարականին հոգին կը պատկերացընէ: Խիւանանը գեղեցիկ է իւր պէս պէս երանգներով, բանաստեղծը նոյնպէս պրպտած գտած է բնութեան մէջէն տեսարաններ, զանոնք արծնած գունաւորած ի մի ժո-

ղուած եւ գոյնզգոյն ծաղկանց փունջերով սիրուն ծիանան մը ձեւացուցած է: Հայ բանաստեղծութեան վրայ աւելցած զարդ մ'ըլլալու կը ձգտի այս հաստորը, ինչպէս Խիւանանը բնութեան մէջ զարդ մըն է:

Մենք առաւելապէս այս երկով Մեծաբնեցի խոստացած գեղեցիկ ապագային վրայ կ'ուրախանք. ապագայ մը սակայն, որուն ծիանանի աւետած քաղցրահայեաց արեգական եւ կապոյտ երկնքին՝ չհամապատասխանելու նախագաղափարը կը կոտորէ դժբախտաբար: Ար զարմանաւ ինչո՞ւ այս նորարարող ծաղիկն ալ ուրիշ սիրուն գրէի մը՝ Վարուժանի պէս, միշտ դէպի տխուրը, դէպի ամպամած կը բերի: Ազգի մը բանաստեղծը, նոյն ազգին թարգմանը անոր սիրտն է ըսուած է. ազգ մը, որ արեան մէջ թաթաւած է, ինչպէս անոր բանաստեղծը առանց արեան բծի պիտի ապրի ու շնչէ: Բայց թէ մեր բանաստեղծը զայս յայտնապէս չ'երգեր, այդ յայտնի դժբախտ հանգամանաց արդիւնք է: Այս պլուր ուրիշ մը, որ իւր բաւական յաջող երգերով այդ ոչ նախանձնի պաշտօնին նուիրուած է:

Մեծաբնեցի կը ցուցնէ նորու ճաշակ, ազնիւ եւ փափուկ զգածում, խորհելու յօրինուածական եւ սիրուն կարգ մը, բայց ոչ նոյնչափ բանաստեղծութեան արուեստ եւ խորքը մտնելու կորովութիւն. անոր համար ալ բանաստեղծը կը զգայ եւ շատ աւելին կը զգայ, բայց փոստ որ արուեստին հմուտ ըլլալէ՝ շատ անգամ գրչին լեզուն, յարմար թարգման չէ իւր սրտին լեզուն: Առաջարկ հաստատուներու մէջ վերապահում մը, լուրջան ուրիշ բան անարկել մը կայ, որոնց ոմանց պատճառն բանաստեղծին խոհմութիւնն եւ ոմանց ալ գովելի համեստութիւնն է: Բանաստեղծը թէ տխուր եւ թէ զուարթ տեսարաններուն առհասարակ գեղեցկութիւնը կը ցայտեցնէ կը նկարէ, որ բանաստեղծին հոգեկան մաքուր եւ միաժող մըման պատկերն է, բայց սակայն հմուտ արուեստագիտի մը թերութիւն ըլլալէ չի դադրի:

Միայն գեղեցիկն երգող բանաստեղծ մը կը նմանի պատկերահասին մը, որ կը նկարէ գեղեցիկ գոյներով նկար մը, սակայն առանց շօքի: Որչափ անբնական է նկարն առանց շօքի, այնչափ վաղանցուն է անկատար է բանաստեղծական մարմին մը, որ միայն գեղեցիկն ուրիշ կը ներկայացընէ, եւ պատճառն այն է որ գեղեցիկը մեր մտաց մէջ իւր գոյութեան ամ-

բողական իրաւունքն ունի, տգեղին հակադրու-
թեամբ. գեղեցիկ եւ տգեղ իրարմէ տարբեր՝
բայց զիրար ամբողջաբնոյ գաղափարներն են:

Մեծաբնեց կը սիրէ եւ իրաւունք ալ ունի
սիրելու գեղեցիկը. բայց սկսիլ եւ մնալ գե-
ղեցիկն վրայ, ճիշդ ճիւղձանի վրայ չհմ գնե-
լու կը նմանի, որ սակայն անձրեւաբայ ոգոյ եւ
ճառագայթարձակ արեգական մանկական քիմ-
քէն կախուած կատակ մըն է: Կերհուլ բանաս-
տեղծին պաշտօնն է երգել, եթէ ոչ միշտ
գծնարարութիւնն ինքնին կամ դիտել գեղեցիկն
անցնելու համար ճշմարտին՝ գոնէ դիտել գե-
ղեցիկն ճշմարտին վրայ չհիմուած, որուն այն-
չափ մտադիր չէ մեր աշխ. բանաստեղծն. եւ
առհասարակ թէ օտարազգի եւ թէ մերազնեայ
բանաստեղծութեան հետամուտք այս կէտիս
մտադրութիւն չեն ընէր, որ սակայն ծանրակշիռ
կէտ մըն է: Գեղեցիկը կը զրուէ կը հրապուրէ
ամէն մարդ. ինչպէս փայլունը մանկան մը բու-
վանդակ ուշքն ու միտքն, այդ բնազդ մըն է լոկ:
Գիտակից բանաստեղծին վարկը եւ ճշմարիտ
մեծութիւնը կը կայանայ մանաւանդ գեղեցիկն
ճշմարտութեան մը հասնելու միջնորդ ընտրել-
որուն յաջողութիւնն կախուած է բանաստեղծին
հանձարէն եւ արուեստէն:

Կը մաղթենք որ Մեծաբնեց իւր կոխած
սանդուխէն բարձրանայ վեր շատ վեր, բայց կը
բաղձանք որ արուեստին վեհութեան եւ նպա-
տակին լի ու լի գիտակից եւ օրինաց համապա-
տասխան բարձրանայ: Մեծ յոյս ունեցնէ, որ իւր
այս յաջող փորձին մէջ համոզմամբ նկատած
թերութիւններն անձամբ կ'ուղղէ: Այս պատգ
ճառաւ մի առ մի նիւթոց անցնիլ աւելորդ է:
Հասածներն առհասարակ շատ մեծ հաճոյքով
կը կարգացունեն, աւելն եւ ծաշակ ամենուն մէջ
կը նշմարուի, սիրուն քարձաւաճներն եւ նուրբ
գաղափարներն մեծ հաճութեամբ կը դիտէ ըն-
թերցողն: Միայն ներսի անցողակի գիտել բա-
ռերու մասին (թողունք նորալուրներն, որոնք շատ
ալ կը գործածուին եւ ընթերցողին ազամայ
տհաճութիւնը կը գրգռեն). էջ 12 քննադ., 44
քննադ., 12 հրատ., 21 քննադ., 25 քննադ. եւ
նոյն կարգի բառերն, զորոնք հայ լեզուն չի ճան-
չնար ինչպէս եւ անձա՛հ քարդութիւններ (լայ-
նաբերութիւն, գիւթանոյշ եւն), որոնք գոթախոտա-
բար շատ ալ կը յաճախեն, եւ զորոնք կը բաղձանք
որ թողաւ բանաստեղծը եւ ընտիր հայերէն գրէ,
յայսպէսով հիմայ եւ ապագային իրրեւ մաքուր
լեզուաւ սիրուն բանաստեղծութիւններ, կրկին
յարգ բռնենան եւ յանձարարուին:

Ներազի պահեր, էջ 16 բանաստեղծու-
թիւնն չեմ գիտեր ի՞նչ օրինոք շնորհաւոր եւ
սողեբու եւ տուններու իրարու հետ ս եւե յառ-
բարբութիւն չկայ, բայց քանի մը պատու
հասկնալ վերջաւորութիւններէ: Ասիկա ոտանաւոր
լըսուելի, վասն զի ոտանաւորը նախադասու-
թիւնն նոր տողէ սկսելուն վրայ չի կայանար.
ոտանաւորի մէջ բանագիտութիւնը գործ չունի,
հոն պիտի փայլի երաժշտական ամանակը, եթէ
ոչ նշնութեամբ վերջաւորութեանց եւս, գոնէ
իրարու սեւէ կերպով համապատասխանող
յանգերով, եւ շնորհաւոր հատաններու ուղիղ
բաժանմամբ, որով լսելիցք քիչ թէ շատ հա-
ճոյք պիտի պատճառէ, որ է ոտանաւոր բանաս-
տեղծութեան նպատակը: Մինչդեռ այս կարգի
ոտանաւոր մը իբրեւ այսպիսի կարգացողի կամ
լսողի մը լսելիքներն կը վերադառնան, բարեւ
բախտաբար հազիւ քանի մը նմաններ կան այս
ընտիր գործօն մէջ եւ բնաւ անոր վարկը չեն
պահեցնելեր:

Կը բաղձանք շատով տեսնել յաջորդ
նոյնպիսի հատորիկներ, եւ կը յանձնենք ամէն
հայ գեղարուեստի սիրահարներու որ, զայն ու-
նենան իրենց գրագարանի մէջ, փոքր է բայց
իրօք զարդ է: Կը յանձնենք անկեղծութեամբ
Մեծաբնեցի, որ ախար զգացմանց շատ տեղի
չտայ, թողաւ այդ ուղին եւ չլզարդէ: Իւր յու-
սալից ապագան. թող զինն բնութեան աւելի
կենդանի եւ շնորհաւոր երեւոյթներն, ուր կենաց
կցորդ է գուարթութիւն եւ առցողութիւն:
Բնութիւնը միշտ նոյն է, մարդն է որ ըստ իւր
սրամագրութեան կը նկարագրէ զայն մերթ
զուարթ մերթ ախար, եւ այս նկարագրու-
թեամբ զբաղին կ'ազգէ մարդու բարոյական
կենաց ալ նուրբ լարերուն, որ սկիզբն է երկանց:

Հ. Ա. ՄԱՅՏԻՍԻԱՆ

Սերքսանդր Ժատուրեան. — ՌՈՒՍ ՌԱՆԱՍԻՆՏԻՆԻՐ.
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԻ ԿԱՍՏԵՆԴՆՈՎ. ԵՐԿՐՈՂ ԳՐՈՂԿ.
Հրտկ. Խ. եւ Գ. ՇԵՐԵՐԻԱՆ, Մոսկ. 1906:

Շատուրեան վաղուց ստանձնել էր հայ
պոետներին շարքն անցնելու իրաւունքը: Կա
իւր հեղինակած բանաստեղծութիւնների մէջ
փայլում է որպէս մի վարժ արուեստաւոր, որը
ոչ միայն հաստատօրէ միտքն է ստեղծում, այլ եւ
կոնկրետ է մանաւանդ նրա մանկերը: Այդ
պատճառով էլ սիրով կը կարգացունեն նրա
հաճելի եւ սահուն բանաստեղծութիւնները: